

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' - ΕΤΟΣ Α° (16°)

Ἀθήνα, Σάββατο, 28 Σεπτεμβρίου 1919

ΑΡΙΘ. 42 (651)

Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΚΑΙ Η ΑΡΕΤΟΥΣΑ

Ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος μὲ τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ἡ περιφημὴ ριμάδα τοῦ Κορνάρου δὲν φαίνεται ἐξακριβωμένη, καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὰ ὅσα γράφει ὁ λαμπρὸς λαογράφος κ. Ξανθοῦδιδης, πού ἐδημοσίευσεν τὸ τελειότερον καὶ μεγαλειότερον ἔργον γιὰ τὴν ριμάδα αὐτήν, ἀφοῦ ἐμελέτησεν ὅ,τι εἶχε γραφεῖ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ χειρόγραφα κείμενα ἀκόμη. Γράφει δηλαδή: «Ἐρωτόκριτος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος κρινόμενος ἥτοι βασανισθείς».

Δὲν εἰμπορεῖ δὲ νὰ πῆ ἂν «ὁ Κορνάρος ἐκ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως ἐμπνευσθεὶς ἔπλασεν ἢ παρέλαβε τὸ ὄνομα τοῦ βασανισθέντος ἡρώος του».

Τὸ ἀντίθετον λέγει εἶναι «τὸ ἐρωτοκατάκριτος—ὁ μὴ ὑποπεσὼν εἰς ἔρωτα» πού βρίσκεται σὲ ἄλλη ριμάδα, ἐνῶ ἄλλου πάλιν, ὁ Ἔρωτας ἐκεῖ, λέγεται «ἐρωτοκράτωρ».

Τὸ παλαιὸν χειρόγραφον ὅμως τὸν θέλει Ρ ω τ ὀ κ ρ ι τ ο ν, γράφει ὁ κ. Ξανθοῦδιδης, καὶ πάντοτε ἀναφέρεται χωρὶς τὸ Εἰς τὴν ἀρχὴν κωλονότι ἐκ τοῦ Ἔρωτος», κτὰ ἥτο δὲ ὀρθὸν καὶ ὁ τίτλος τοῦ ποιήματος νὰ γράφεται: Ρωτόκριτος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἐπεκράτησε νὰ καλεῖται καὶ νὰ γράφεται Ἐρωτόκριτος... Σήμερον παρὰ τῶν λαῶν τῆς Κρήτης ἀκούεται Ρωτόκριτος.»

Ἵσο γιὰ τὴν Ἀρετούσα (καὶ Ἀρετή) φρονεῖ καὶ λέγει οὕτως:

«τὸ ἐξέλεξεν ἐπίσης σκοπίμως ὁ ποιητὴς ἵνα δηλώσῃ τὴν κόρην... ἢ ὅποια διετήρησεν ἀλώδητον τὴν ἀρετὴν αὐτῆς» ὅπως δὲ πολὺ ὀρθῶς φρονεῖ: «τὸ ὄνομα ὁ Κορνάρος τὸ παρέλαβεν ἐκ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως» καὶ ὅτι τοῦτο ὑπῆρχε πολὺ πρῶτον αὐτοῦ, ἀναφέρει δὲ τὸ περιφημὸν ποίημα τοῦ Νεκροῦ ἀδελφοῦ καὶ ἄλλα. Ἀναφέρει δὲ ἀκόμη καὶ ἐπιτύμβιον τοῦ Πέμπτου μ.Χ. αἰῶνος κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐτάφηκε κάποια Ἀρετή.

Ἡ γενίκεσις ὅμως τοῦ ὀνόματος Ἀρετούσα,—μὲ αὐτὸν τὸν τύπον—χρεωστεῖται εἰς τὸ ποίημα τοῦ Κορνάρου, ὁ ὁποῖος τύπος, ὅπως σωστὰ λέγει ὁ κ. Ξανθοῦδιδης προήλθεν ἀπὸ τὴν Ἱταλικὴν ποίησιν, ἢ ὅποια πάλιν τὸ παρέλαβεν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Μυθολογίαν πού ἀσχολεῖται κάμποσον καὶ μὲ «τὴν πολυδρόμητον Νύμφην Ἀρέθουσαν».

Ἀλλὰ καὶ πού δὲν δείχνονται Σπηληρὲς τῆς Ἀρετούσας; ὡς καὶ στὸν Πειραιᾶ ἀκόμη!

Ὡς ἐδῶ τὰ πράγματα πηγαίνουν καλά.

Ἐμένα ὅμως ἀπὸ καιρῶ με βασανίζει μία σκέψις. Αὐτή:

Στὴ γλῶσσά μας οὔτε ὁ Ἔρωτος γίνεταί Ρ ὠ σ, οὔτε ὁ Ἔρωτας Ρ ὠ τ ας, Ἐνῶ πάλιν τὸ Ἐρωτῶ γίνεταί πάντα Ρ ω τ ῶ καὶ τὸ Ἐρώτα Ρ ὠ τ α.

Μήπως λοιπὸν Ἐρωτόκριτος σημαίνει ὅχι ὁ κρινόμενος ἀπὸ τὸν Ἔρωτα, ἀλλὰ ὁ κρινόμενος ἀπὸ τὰ Ἐ-

ρωτήματα; ὁ δὲ Κορνάρος παρέλαβε καὶ ἔβαλε τὸν τύπον τοῦ ὀνόματος ὅπως τὸν ἔκουσε καὶ ὅπως τὸν κατάλαβε;

Γιατὶ τραγούδια καὶ κονταροκτυπήματα ὑπάρχουν στὴν ὥραία μὰ κάπως πολὺλογη ριμάδα του ἀλλ' ὄχι καὶ πνευματικοὶ Ἀγῶνες:

Ἀ ἰ ν ἰ γ μ α τ α δηλ. καὶ Ρ ω τ ῆ μ α τ α.

Αὐτὰ δὲ τὰ ρωτήματα δὲν λείπουν οὔτε ἀπὸ ριμάδων ἄλλων, ἀλλ' οὔτε ἀπὸ παραμύθια εἰς τὰ ὅποια ὁ ἄτυχος πού θὰ ζητήσῃ νὰ πάρῃ μιὰ Βασιλοπούλα πρέπει νὰ περάσῃ καὶ ἀπὸ πνευματικῶν διαγωνισμῶν καὶ ἂν δὲν λύσῃ τὸ αἰνίγμα ἢ δὲν ἀπαντήσῃ στὸ ρῶτημα, πάει τὸ κεφάλι του.

Ὁ κ. Πολίτης πολὺ σωστὰ λέει στὴν Νεοελληνικὴ του Μυθολογία ὅτι:

«Ἐἰς πολλὰ παραμύθια βασιλοπούλα ὅπως νυμφευθῶσι προτείνουσι ζητήματα, ἅτινα, ἂν δὲν λύσωσιν οἱ μνηστῆρες θανατοῦνται.»

Σ' αὐτὸ ἔχει δίκιο, καμμιά φορὰ ὅμως καὶ ὁ πατέρας προτείνει τὸ αἰνίγμα, ὅπως ἔκαμε ὁ βρωμοπατέρας ἐκεῖνος στὴ ριμάδα τοῦ Ἀπολλωνίου.

Πρέπει νὰ διαβάσωμε τοὺς στίχους τῆς παλαιότερας ἐμφανίσεώς της:

«Ἐκεῖνος δὲ ὁ δύστηνος, ὁ δειλαῖος ἀνθρώπων ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἠβούλετο ταύτην νὰ ὑπανδρέσῃ, εἰς νίγματα καὶ δείγματα καὶ πρὸς παραμυθίαν ἀμφίβαλε τὴν ὑπανδρείαν, νὰ κρύψῃ τὴν αἰσχρὴν. Κελεύει· διὰ μέσου τε τῆς ἀγορᾶς σαλπίζουιν: ὅστις μικρὸς μεγάλος τε πλούσιος τε καὶ πένης δηλώσῃ τὰ αἰνίγματα καὶ τὰ ρ ω τ ῆ μ α τ α μου νὰ παῖσθῃ νόμιμον εὐθὺς τὴν κόρην μου γυναῖκα. Ἄν δ' ἀποτύχῃ τὸ αἰνίγμα καὶ τὰ ρωτήματά του νὰ μπήγουν τὸ κεφάλι του ἀπάνω στὰ προχλόνια.»

Ὡστε πολλοὶ ἀπέθαναν μικρὸς τε καὶ ἀδίκως.»

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ρωτόκριτου—ἐκείνου πού κρίνεται ἀπὸ τὰ ρωτήματα.

Ἀλλὰ γιὰ τὴν Ἀρετούσα μπουρούμε ἄρα γε νὰ δεχθῶμε ὅτι εἶναι ἢ Ἐ ρ ω τ ῶ σ α; Τοῦτο θὰ πῆτε εἶναι δασκαλισμός. Ἀφόρητος δασκαλισμός λέω καὶ γώ. Μὰ ὅταν κανεὶς κρίνῃ ζητήματα τῶν καιρῶν πού ἐπεράσαν δὲν πρέπει νὰ τὰ κρίνῃ ἀπὸ τῆ σημερινῆς κρέκλας του, ἀλλὰ νὰ χάνεται ὀλόκληρος μέσα στὴν παλιὰ ἐποχὴ καὶ νὰ βγαίῃ σὰν ἀλευρωμένος ποντικός.

Δὲν σημαίνει τίποτε ἂν τὸ ὄνομα Ἀρετὴ μὲ ὅλες του τὶς ποικιλίαις εἶναι καὶ σὲ ποίηματα δημοτικὰ καὶ πρὸς βαπτίσια καὶ σὲ τάφους τοῦ βου αἰῶνος.

Ἡ Ἀρετὴ ὅπως καὶ ἡ Κακία ὑπῆρξαν πρὶν νὰ γείνη ὁ κόσμος ἀκόμη. Ἡ μία εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἄλλη ὁ Διάβολος.

Γιὰ τὴν Ἀρετούσα τῆς ριμάδας μὲ αἰνίγματα πρόκειται, τῆς πολὺ παλαιᾶς, πού ἂν δὲν εὐρέθῃ ἀκόμη δὲν σημαίνει ὅτι καὶ δὲν ὑπῆρξε. Τώρα μᾶς ἀρκεῖ ὅτι

στην Κεφαλονιά, όπως έγγραφη, ο Έρωτόκριτος λέγειται Ἀρετόκριτος.

Γιὰ τὴν Ἀρετούσα ὅμως δὲν ἐπιμένομε καὶ τόσο. Ἀλλὰ ὁ Ἐρωτόκριτος εἶναι δίχως ἄλλο Ρωτόκριτος.

Σὲ ἄλλο φύλλο τοῦ «Νουμά» θὰ γράψωμε γιὰ ποιήματα, παραμύθια καὶ Ἀνέκδοτα μὲ Αἰνίγματα καὶ Ρωτήματα.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

Α. ΓΙΑΜΠΛΟΝΟΦΣΚΥ΄

ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ

Ὁ Γιαμπλονόφσκυ εἶναι ἀπὸ τοὺς καλοὺς συγχρόνους συγγραφεῖς τῆς Ρωσίας. Τὰ διηγήματά του σκορπισμένα γὰρ διάφορα λογοτεχνικὰ ρούσικα περιοδικὰ διαβάζονται σ' εὐχαρίστησιν. Τὸ παρακάτω διήγημα εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μάλιστα τοῦ κ' ἔχει βραβεφτεῖ στὸ Γογγέλιο διαγωνισμὸ τῆς Μόσχας. Πρώτη φορὰ δημοσιεύεται ἔργον του στὴ γλώσσα μας. Ὁ τίτλος του Ρούσικα εἶναι: «Βεσνόγιου», δηλ. «Τὴν ἀνοιξή».

Ἡ καινούργια φυλακὴ εἶταν ἔξω ἀπ' τὴν πόλιν στὸν κάμπο. Τὴν ἀνοιξὴ οἱ φυλακισμένοι ἀκούγαν τοὺς γειτονικούς τους χωριάτες, πῶς ὀδηγοῦσαν τὰ βαρυσκίμητα τεμπέλικα βόδια τους καὶ ὀργώνανε τὴ γῆ. Μπροστὰ στοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς ξεπλωνόταν μιά ἔκτασι παρμένη κοκκινογοῦλια ὅπου δουλεύανε καὶ τραγουδοῦσαν ἀπὸ αἰγὴ σ' αἰγὴ, σὰν τὰ πουλάκια χαχόλες χωριατοπούλες. Τραγουδοῦσαν γιατί παντοῦ εἶταν ἀνοιξή, γιατί στὸ γαλάζιο οὐρανὸ γελούσε ὁ ἥλιος, καὶ τὰ ἔρακι τὶς φιλοῦσε στὰ λιοκαμμένα κ' ὄλο τρεῖς μάγουλά τους. Οἱ κρουσταλένιες φωνές τῶν κοριτσιῶν περνοῦσαν τοὺς τοίχους τῆς αἰλῆς τῆς φυλακῆς καὶ τὸ τραγοῦδι, σὰ γλάρος κολιμποῦσε στὸν αἴερα καὶ στηθοτυπιοῦσαν στοὺς τοίχους τῆς. Τὰ τραγοῦδια τὰκούγανε οἱ φυλακισμένοι ἀπὸ μέσα καὶ λέγανε γιὰ τὰ μέρη τους, γιὰ τὶς γυναῖκες τους, γιὰ τὶς ἀγαπητικὲς τους.

Κανεὶς ὅμως δὲν ἔλεγε γι' αὐτὲς λόγο καλὸ. Ὅλοι εἰς βρίζανε, μὲ πρόστυχα λόγια, μὲ βρισιές τῆς φυλακῆς. Ἀλλ' αὐτὸ τοὺς εὐχαριστοῦσε καὶ θέλανε νὰ τὶς βρίζουνε πὸ πολὺ καὶ πὸ ἀσχημα ἀκόμα, γιατί πίσω ἀπ' τὶς βρισιές τους σὰν πεινασμένο θεριὸ πίσω ἀπ' τοὺς θάμνους, κρυβότανε ἓνας φλογερός ἡδονικός πόθος, πόθος ἀτέλειωτος, πὸν ἔχουν οἱ φυλακισμένοι, πὸν ἔξαντλεῖ καὶ πὸν μπορεῖ νὰ κάψει καὶ τοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς.

Ὁ πόθος αὐτὸς ἐρχόταν ἀπ' ἔξω, ἀπὸ τὴ λευτεριά, ὅπου μέσα ἀπ' τὶς μυρουδιές τῶν λουλουδιῶν, εἶταν ξεπλωμένη στὸν ἥλιο ἡ πράσινη στέπη, ὅπου θροοῦσαν τάνοιγμένα πιά δέντρα τοῦ δάσους κ' ὅπου κάθε μέρα, κάθε στιγμὴ γενόταν τὸ μεγάλο γαμήλιο πανηγύρι τῆς γῆς. Ἐκεῖ ἔξω, στὴ λευτεριά, τὰ φεγγάρι ἔλαμπε ὄλως διόλου ἀλλοιώτικα καὶ διηγόταν στοὺς ἀνθρώπους μυστικά παραμύθια τῆς ἀγάπης. Ἀπὸ κεῖ, ἀπὸ τὴ λευτεριά, ἀκούονταν τὰ μυστικὰ θροῦσματα τῆς νύχτας, ὅπου ὁ λεύτερος ἀντρας φιλοῦσε κ' ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά του τὶς λεύτερες γυναῖκες.

Κι' ὅσο πὸ ζωνηρὰ ἔφταναν, στὰ κελιά τῆς φυλακῆς, τὰ τραγοῦδια τῶν κοριτσιῶν, τόσο μὲ πὸ μεγάλη λαχτάρια καὶ περισσότερη τυράννια τὰκούγανε οἱ κατάδικοι.

Μ' ὄλο τους τὸ κορμὶ ἀκούγανε τὰ λεύτερα παρθενικά τραγοῦδια καὶ μῦλο τους τὸ κορμὶ νοῦθανε τὴ δύναμιν τῆς γυναίκας ἀπάνω τους. Κανένας τους δὲν εἶχεν ἰδεῖ τὰ κορίτσια πὸν τραγουδοῦσαν, μὰ οἱ τυφερὲς φωνές τους μπαίνανε στὰ βάθια τῆς καρδιάς τους, σὰν ἀνοιξιάτικη τοῦ κάμπου μυρουδιά καὶ ζωντανεύανε στὴ μνήμη τους μιά γνωστὴν εἰκόνα, τὴν εἰκόνα τῆς γυναίκας. Ἡ ἀξιοκαταφρόνητη, ἡ χαριτωμένη, ἡ παραλυμένη, ἡ ἀγαπημένη, ἡ καταραμένη γυναῖκα, πέρασε τοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς, γέμισε μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς ὄλα τὰ στενόχωρα κελιά καὶ σὰ βασίλισσα ἀνάμεσα σὲ σκλάβους, ἐβεβαίωσε τὴν ἀναπόφευγη αἰώνια δύναμιν τῆς.

Καὶ οἱ σκλάβοι τὴ βρίζανε μὲ βρισιές πρόστυχες, βρισιές τῆς φυλακῆς.

Ἄμα βασιλευε ὁ ἥλιος πιά, καὶ ἡ φυλακὴ σιγὰ σιγὰ χανόταν μέσα στὴν καταχνιά τῆς νύχτας, οἱ βρισιές παύανε μόνες τους, καὶ στὸ μέρος τους, σὰν κλέφτης μὲ τὸ σπλέτο στὸ χέρι, σιγανὰ προχωροῦσε ἡ ζῆλια, ἡ ὀμὴ ζῆλια τῶν φυλακισμένων. Σφιγγοντας τὰ δόντια τους οἱ κατάδικοι μὲ τὰ θολωμένα ἀπ' τὸ θυμὸ μάτια τους, κοιτάζανε πολλὴν ὥρα ἀπ' τὰ παράθυρα μακριὰ ἔξω, καὶ σὰν κακὰ πουλιὰ πετοῦσαν ἀπ' ἐμπρός τους τὰ φάσματα τῶν γυναικῶν πὸν τοὺς φανήκαν ἄπιστες.

Κι' ὅσο πὸ ὁμορφες εἶταν οἱ ἀνοιξιάτικες νύχτες, τόσο πὸ βραμερὰ εἶταν τὰ ζηλιάρικα φάσματα. Κι' ὅσο πὸ ἀψηλὰ ὑψονόταν τὸ νεκρὸ γλοιο πρόσωπο τοῦ φεγγαριοῦ, τόσο πὸ πολὺ τοὺς βασάνιζε ὁ βραχνὰς τῆς μακριᾶς νύχτας στὴ φυλακὴ.

Ἐκεῖ, ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο, οἱ φυλακισμένοι ὄνειρευόταν τὴν εὐτυχία.

Ἡ εὐτυχία αὐτὴ μιά φορὰ εἶταν δική τους καὶ τοὺς τὴν ἔκλεψαν.

Τὰ φιλιά κ' αὐτὰ τὰ γυναικεῖα σώματα ἀνήκαν σὲ κείνους. Ἀλλὰ πόσος καιρὸς πέρασε ἀπὸ τότες! Αὐτὸ εἶταν στὶς χρυσὲς ἐκεῖνες μέρες τῆς λευτεριάς. . . Καὶ τώρα γύρω στὴ φυλακὴ, τὰ πράσινα λειβάδια τὰ σκεπάζει ἡ καταχνιά τῆς νύχτας, πὸν φαίνεται πότε-πότε σὰ νὰ παίρνει σχῆμα γυναίκας καὶ μάλιστα ἀκούεται τὸ πρόστυχο γέλιο τῆς. Καὶ τόσο ζωνηρὰ βουίζει στ' αὐτὰ τὸ ἀδιάντροπο αὐτὸ γέλιο τῆς ἀπιστίας, πὸν σοῦ κόβεται ἡ ἀνάσα ἀπ' τὴν ὀργὴ τῆς ζῆλιας.

Π

Τὶς πληχτικὲς φεγγαροβραδιές οἱ φυλακισμένοι ζηλεύανε καὶ τὶς γυναῖκες, πὸν τυρανιοῦνταν μαζί τους στὰ ἴδια κάτεργα. Ζηλεύανε καὶ τὶς νέες καὶ τὶς γριές, γιατί μέσα σαυτὴ τὴ ζῆλια κρυβόταν δάκρυα ὀργῆς γιὰ τὴ μονότονη σκλαβιά κ' ἀκούγόταν ἡ φωνὴ τοῦ κορμοῦ πὸν ἐπαναστατοῦσε.

Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὄλες, οἱ φυλακισμένοι, ζηλεύανε τὴν ἡρωίδα τῆς φυλακῆς τους, κάποια ὁμορφοκαμωμένη καὶ ἀγνωστὴ σὲ ὄλους κόρη μὲ χρυσόξανθα μαλλιά. Ἐτανε νέα κ' ὁμορφη κ' ἡ φαντασία τῶν φυλακισμένων τῆς ἐπλεξε ὀλάκερους θρούλλους. Καὶ μέσα σαυτοὺς τοὺς θρούλλους εἶταν κρυμμένη τόσο ἐνθουσιασμός, τόσο προστυχιά, τόσο λατρεία, ὅσο μπορεῖ νὰ φανταστεῖ ἓνας κόσμος φρενιασμένος στὴ φυλακὴ, πὸν δὲν ἔχει ἰδέα ἀπὸ ἄλλες γυναῖκες ἔξω ἀπὸ τὶς πρόστυχες.

Κανένας δὲ γνώριζε ἀπὸ πού ἔφεραν τὴν κόρη αὐτὴ καὶ γιατί τῆς στέρησαν τὴ λευτεριά τῆς. Ὅλοι ὅμως